

Бібліографічні посилання:

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы [Текст] / Э. Берн, пер. с англ. А.В. Ярко, Л.Г. Ионин. М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. 480 с.
2. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е.Л. Доценко. СПб.: Речь, 2003. 304 с.
3. Глассер У. Школы без неудачников [Текст] / У. Глассер. М.: Прогресс, 1991. 140 с.
4. Знаков В. В. Макиавеллизм, манипулятивное поведение и взаимопонимание в межличностном общении [Текст] / В. В. Знаков // Вопросы психологии. М., 2002. №6. С. 45 – 54.

Гура Олена Станіславівна
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
відділ кадрового забезпечення,
відділення психологічного забезпечення,
психолог*

Варбанський Олександр Володимирович
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
юридичний факультет,
здобувач вищої освіти*

**ДЕТЕРМІНАЦІЯ СУЧАСНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ:
ЗАРУБІЖНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРИЧИН ЗЛОЧИННОСТІ**

Причини та умови злочинності мають важливе методологічне та практичне значення, що, в свою чергу, впливає на розуміння соціально-правової природи злочинності, а також визначення соціальної та ідеологічної суті особи злочинця. Як показує практика, на основі вивчених особливостей причин та умов злочинності здійснюється розробка запобіжних заходів, а також визначаються інші кримінологічні проблеми.

Детермінантами злочинності є чинники або фактори у різних сферах і на різних рівнях суспільного життя, що обумовлюють злочинність. Відповідно «детермінант» – визначальний, «детермінувати» визначати, зумовлювати, «детермінація» – процес визначення, зумовлення [1, с. 215].

Детермінацію злочинності вчені-кримінологи уявляють ширше, включаючи до неї зв'язки з усім спектром соціальних явищ, називаючи їх сукупність термінами «фактор», «криміногенні фактори». Заслуговує на увагу і визначення поняття «фактори злочинності», якими є криміногенні явища і процеси, які детермінують злочинність та її відтворення [2, с. 231].

Як показало вивчення історичних джерел, факторний підхід у криміно-

логії виник ще у XIX столітті (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, І. Фойницький), коли сформувалася так звана теорія факторів. Ця теорія передбачає наявність концепцій, які беруть за основу певну ознаку або групу певних ознак (обставин) і пояснюють її дією зміст, природу і характер досліджуваного явища або процесу.

Таким чином, у теорії факторів, перевага надається тільки певному аспекту дії одного чи декількох факторів [3, с. 203].

В сучасній науці кримінології термін «фактор» по-різному сприймається вченими. Так, деякі з них розуміють під ним причину і рушійну силу, що визначає характер та окремі властивості процесу, що досліджується; інші – сприймають фактор як явище та групи причин, що є домінантами розвитку та зміни певного суспільного явища. Інколи, терміном «фактор» замінюють поняття «умова», «причина».

Наприклад, І. Г. Богатирьов вважає фактором рушійну силу процесу детермінації, і зазначає, що серед факторів того чи іншого явища потрібно розрізняти безпосередню (спеціальну) причину та умову [4, с. 205]. Фактор (*від лат. factor*) – в загальному розумінні означає рушійну силу якого-небудь явища, таку, що обумовлює його характер [5, с. 191]. Отже, криміногенні фактори – це родові поняття, яке включає в себе всі види криміногенної детермінації.

Слід зазначити низку істотних ознак просторової профілактики, під якою слід розуміти окремий напрям спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, заходи якого здійснюються державними і недержавними суб'єктами і спрямовані на її скорочення, створення безпечного середовища шляхом зміни вигляду, форми архітектури, об'єктів інфраструктури, ландшафтного дизайну, способів використання міського простору та оточуючого середовища.

З метою вивчення стану та тенденцій злочинності в окремих регіонах світу, кожні п'ять років, починаючи із 1955 р., відбуваються науково-практичні заходи, які організовує ООН під назвою «Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя» [6, с. 9-27]. Так, 12-19 квітня 2015 р., у Катарі в м. Доха, відбувся 13-й такий Конгрес, в якому взяло участь понад 5 тис. представників із 142 країн світу: урядовці, керівники правоохоронних органів, провідні науковці, експерти, делегати від різних неурядових організацій та ін. Матеріали цих конгресів є своєрідним віддзеркаленням сучасного стану світової злочинності та прогресивної практики її протидії. Найбільш значущою, з кримінологічної точки зору, інформацією, яка стала предметом розгляду на зазначеному Конгресі ООН була «Інтеграція питань запобігання злочинності й кримінального правосуддя в широкий порядок денний ООН для розгляду соціальних та економічних викликів, сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях і розширенню участі громадськості».

Слід звернути увагу на те, що протягом 2010-2019 рр. у світі відбулося

незначне зростання насильницької злочинності. Така тенденція не є типовою для різних регіонів світу. Якщо в Європі, Азії та Океанії рівень вбивств становить від 2 до 4 на 100 тис. населення і тяжіє до скорочення, то у Центральній та Південній Америці у середньому реєструється 16 вбивств на 100 тис. населення при суттєвому зростанні в окремих країнах Латинської Америки. У загальносвітовому масштабі з 2010 р. по 2019 р. простежується у відносних показниках на 100 тис. населення найбільше зростання злочинів, пов'язаних із зберіганням (+ 17%) та обігом (+ 2%) наркотичних засобів.

Скорочення відбулося за більшістю основних індексних злочинів: угон автотранспорту (– 53%), крадіжка (– 23%), вбивство (– 14%), грабіж (– 3%). Якщо аналізувати тенденції злочинності, за регіонами світу, то вони відрізняються по різних злочинах. Наприклад, на Американському континенті зросли грабежі (+ 12%) та вбивства (+ 6%), скоротились угони автотранспорту (– 49%) й незаконний обіг наркотиків (– 20%). В Європі, протягом вказаного періоду, зафіксовано значне збільшення злочинів щодо зберігання наркотиків (+ 66%), решта злочинів переважно тяжіє до зменшення: угони автотранспорту (– 50%), крадіжки (– 50%), грабежі (– 48%), вбивства (– 40%). В Азії та Океанії, за вказаний проміжок часу, на 50 % зменшилась кількість крадіжок та на 23 % – угонів автотранспорту. Натомість, збільшилась кількість випадків незаконного зберігання наркотиків (+ 45%), згвалтувань (+ 18%) і грабежів (+ 16%).

Кримінологічно значущими є відомості про зв'язок злочинності й рівня доходів в окремих групах країн. Так, у групі країн із високим рівнем доходів (США, країни-члени ЄС) відбулося зниження за всіма видами майнових та насильницьких злочинів. Щодо країн із низьким рівнем доходів (держави Африки і Латинської Америки), то в них, навпаки, спостерігається збільшення рівня основних злочинів загально кримінальної спрямованості, за винятком злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків [7].

До причин, перелічених форм злочинності, прийнято відносити глобалізацію, соціальну нерівність, розбалансованість правоохоронної системи, розвиток сучасних інформаційних технологій.

Такі напрями діяльності, як морська торгівля й спорт, стали злочинними транснаціональними багатомільярдними індустріями, що вдосконалюють технології кримінального збагачення. Поширенню сучасних викликів світової спільноті у вигляді різних злочинів сприяє можливість отримання незаконних надприбутків. Доходи лише від морського піратства у берегів Африки протягом 2010–2019 рр. оцінюються у 400 млн. дол. США. Незаконні ж прибутки від тоталізаторів та кіберзлочинності оцінюються у десятки мільярдів дол. США.

В якості прикладу, можна розглянути умови злочинності у виховних колоніях, якими є комплекс явищ, які самі по собі не можуть породити злочинність, але служать певними обставинами, що сприяють її виникненню та існуванню. Так, зміст таких умов може бути найрізноманітнішим – соціаль-

но-психологічним, економічним, соціальним, правовим, організаційним тощо. Зокрема, умови злочинності кримінологи поділяють на три основні групи: супутні – утворюють загальний фон подій і явищ, обставини місця і часу; необхідні – без таких умов подія могла б не настати; достатні – сукупність всіх необхідних умов [8, с. 67].

Отже, включаючи вивчення детермінації злочинності слід зазначити, що будь-яке наукове дослідження передбачає орієнтування в тих поняттях, якими доводиться оперувати, а тому причини та умови будь-яких злочинів, а також фактори та чинники їх вчинення не можна розглядати, без розуміння суті цих категорій. З іншого боку, правильне розуміння зазначених наукових понять та термінів має і практичне значення, що суттєво впливає на рівень виконання правозастосовними органами законодавчо визначених завдань, з означеної проблематики. Дослідження тих явищ і процесів, що пов'язані з аналізом детермінації злочинності, завжди залишається актуальним, з огляду динаміки розвитку науково-технічного прогресу.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінологія: довідник термінів, основні визначення, рекомендовані джерела: навч. посіб. / О. Г. Колб, М. М. Яцишин, О. В. Крикунов, В. С. Наливайко та ін. Луцьк : РВВ «Вежа», 2007. 468 с.
2. Курс кримінології. Особлива частина: підручник у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 449 с.
3. Кримінологія: курс лекцій / Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Київ : МАУП, 2002. 295 с.
4. Кримінологія : підручник / Богатирьов І. Г. , Топчій В. В. Київ : ВД Дакор, 2018. 352 с.
5. Тлумачний словник української мови. URL: <http://uktdic.appspot.com>
6. Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию : сб. материалов : в 3 кн. Кн. 1 / В. В. Голина, М. Г. Колодяжный. Харьков : Право, 2013. 188 с.
7. State of crime and criminal justice worldwide : Report of the Secretary-General / Thirteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice (Doha, Qatar, 12–19 April 2019). 39 p
8. Trafficking in persons and smuggling of migrants: successes and challenges in criminalization, in mutual legal assistance and in effective protection of witnesses and trafficking victims : Workshop 2 / Thirteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice (Doha, Qatar, 12–19 April 2015). 19 p.